

A Műtárgyfelügyeleti Iroda 2010. évi munkája

A korábbi évekhez hasonlóan 2010-ban is munkás, eredményes időszakot zárhatott a Hivatal műtárgyfelügyelete: a 2004 óta kialakult, és bejárattott – de 2010-ben részben megújított – gyakorlatnak megfelelően rendezett körülmények között dolgozhatott.

A folyamatos napi **hatósági és hivatali ügyeink** (védetté nyilvánítás, megszüntetés, kiviteli vagy restaurálási engedélyezés, felügyelet-szemlék, nyilvántartási munka stb.) 2010-ben az előző évekhez nagyrészt hasonló számokat és munkát mutatattak: az iktatásunk összesen több mint 8.000 iratot regisztrált. Ez a szám a korábbi évekhez képest ugyan 40-50 %-os növekedést (!) mutat, ami döntően a megváltozott kiviteli engedélyezési rendszerre vezethető vissza. Ezt a részben már bejárattott régi és részben (a kiviteli engedélyezésénél) megújult munkát igyekeztünk a korábbi saját és külső (pl. múzeumi) tapasztalatok felhasználásával is magas(abb) színvonalon, szak- és jogszerű(bb)en végezni.

A napi munkában az ügyintézési határidőkre figyelemmel a legfontosabb eredménynek a **védett tárgyaknál** folyamatosan végzett **műtárgyfelügyeleti tevékenységet** tarthatjuk. 2010-ben a műtárgyfelügyelők a felügyelet és a védettségek felülvizsgálata érdekében a napi munkában előkerülő ügyeken túl összesen 216 helyszíni ellenőrzést tartottak, ahol több mint 1.300 tárgyat tekintettek meg. Emellett a folyamatban levő ügyekben (védések, védettség megszüntetések, szemlék stb.) is szükség volt helyszíni szemlék szervezésére. A műtárgyak védetté nyilvánítása és védettség megszüntetése kapcsán az előző évekhez hasonló arányokat tapasztalhattunk: 2010-ben 55 új védést mondtunk ki (benne öt, két-három darabos tárgye gyüttessel), míg 483 darab műtárgynál és 18 (javarészt több száz, vagy ezer tételes könyvtári vagy levéltári) gyűjteménynél, ill. tárgye gyüttésnél szüntettünk meg korábbi védettséget. Ez utóbbi magas szám jórészt a korábbi évtizedekben keletkezett, – a mai szakmai szempontoknak már meg nem felelő – védettségek rendszeres felülvizsgálatának eredményét takarja. A védéseknél két jelentős, de eddig elhanyagolt területet sikerült bevonnunk: megkezdve az értékfeltárást és a védetté nyilvánításokat. Előbb a 29 darabból álló, állami tulajdonú, és nemzetközileg is jegyzett magyar művészek használatába adott vonós hangszer (hegedű, brácsa) szakértését, dokumentálását és védését végeztettük, ill. végeztük el, majd a nyár folyamán régi toronyóra-szerkezetek felmérését is megkezdtuk Nyugat-Magyarországon: 95 toronyban 25 óraszerkezet dokumentálásával, megjelölésével. Ehhez is kapcsolódott a hivatalunk társszervezésében az októberben megrendezett 8. harangtörténeti ankét, ahol az előadások, viták felerészt a toronyórák védelmének, kezelésének lettek szentelve. Sikertörténetként ugyanakkor bizonyosan nem könyvelhető el, az üzleti érdek kíméletlen érvényesítéseként a sajtó által is figyelemmel kísért két ismert pesti belvárosi védett üzletberendezés (az Andrássy úti Opera patika, és a Kossuth Lajos utcai egykori Münchengraetzi cipőbolt) engedély nélküli átalakítása, „alapos” megrongálása. (Az örökségvédelmi bírások kiszabása mindkét esetben megtörtént, de a fellebbezések nyomán az eljárás még egyik helyen sem zárult le.)

A védettség mellett a műtárgyak **kiviteli engedélyezése** is fontos munkaterületünk, itt is a számok a korábbi évekhez hasonló folyamatokat mutatnak: összesen 793 db „engedélyt” adtunk ki, ebből 506 (64%) végleges, 237 (30%) ideiglenes engedély, míg 46 (6%) nem kiviteli engedélyköteles műtárgyhoz kiadott igazolás volt. A kimutatásban különösen is szembeötlő ez utóbbi, a jellemzően kortárs műalkotáshoz kiadott igazolások számának és arányának visszaesése, ami az elmúlt két-három évben ugyan folyamatosan növekedett, de utóbb – nyilván az igazgatási szolgáltatási díj bevezetésével – ez jelentősen visszaesett. A műtárgykiviteli engedélyezés területén jelentős változás volt az is, hogy a kiviteli szemlék már nem a múzeumok, közgyűjtemények végezték, hanem a hivatalunk, így ez új, komoly időt és energiákat lekötő feladattá lett. Ugyancsak számszerűsíthető és látványos változás lett a korábbiakhoz képest, hogy a kiadott végleges kiviteli engedély-, valamint nem engedélyköteles műtárgyakhoz kiadott igazolásokmányok műtárgyanként tartalmaztak egy-egy műtárgykísérő igazolást, amelyeknek száma meghaladta a kétezret. Szintén újításként

bevezettük az EU közösségi jogban már alkalmazott, de nálunk még nem használt „egyedi nyílt kiviteli engedélyek” kiadását. Ezekkel olyan műtárgyakat lehet a hároméves érvényességi időn belül többször is kivinni, amelyek rendszeresen utaznak: négy állami tulajdonú, művészeknél használatban levő régi hegedű külföldi „szereplését” tettük ilyen módon szabályossá.

A védett műtárgyak adás-vétele esetén érvényesíthető **állami elővásárlási** joggal sajnos a 2010. évben sem tudtunk élni, mivel az éves költségvetésben erre nem volt keret, és forrást máshonnan sem sikerült szerezni.

Komoly eredménynek kell elkönyvelnünk a 2006 tavaszán megalakult héttagú, külső tanácsadó külső testületünknek, a **Kulturális Javak Bizottságának** (KJB) folyamatos és magas színvonalú munkáját. A KJB ezúttal is minden egyes új védelem ügyét megtárgyalta, s a 75 megtárgyalt ügyből – a korábbiaknál kissé magasabb, 75 %-os arányban – találta az ügyeket kellően előkészítettnek, és foglalt állást a védetté nyilvánítás, vagy megszüntetés mellett. (Az ügyek negyedében tehát a külső, azaz közgyűjteményi szakértést nem találta kellően megalapozottnak, és vagy a szakértői véleménnyel ellentétesen, vagy azt kiegészítendő foglalt állást.) Az állásfoglalások kialakításánál a megelőző évihez hasonlóan „csak” 87 %-ban született állásfoglalás egyhangú szavazás mellett, míg ugyanez az első három évben csaknem teljesen egyöntetű (98-99 %-os) arányt mutatott.

A műtárgyfelügyeleti munkánk legfiatalabb területén, a **kulturális javakkal kapcsolatos bűnügyi együttműködés és restitúció** terén ugyancsak jelentős eredményeket könyvelhetünk el. A vám- és rendőri szervekkel való napi együttműködésen, rendszeres (több mint 50 alkalommal történt) szakmai segítségnyújtáson túl ebben az évben is a lopott műtárgyak nyilvántartásba vétele és restitúciójának, visszaszerzésének előmozdítása adta a legtöbb munkát. Ennek eredményeként a lopott műtárgyak adatait és fényképeit internetes honlapunkon (www.koh.hu) megjelenítő adatbázisban a lopott műtárgyak száma már megközelítette a 3.000-et is. Ehhez kapcsolódva továbbra is rendszeresen küldtünk tájékoztatást (elektronikus hírlevél formában) most már több mint 150 címzettnek (aukciós házaknak, galériáknak, régiségkereskedőknek, magángyűjtőknek stb.) Az adatbázis és a hírlevél nyomán nekünk illetve az érintetteknek több értékes festményt és egyéb műtárgyat is sikerült azonosítani, és eredeti tulajdonosának (köztük műemlék templomot kezelő felekezetnek) visszajuttatni. E feladatkörünkben hívtuk fel az állami jogalkalmazók (Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatal, Vám- és Pénzügyőrség) figyelmét a műkereskedelemben előforduló, és nem a szokásos nemesfémű tárgyak forgalmának megfelelően jelzett tárgyakkal kapcsolatban észlelt, az örökséget károsító hivatali eljárásokra. A nagyrészt a 19. század végén és a 20. század első felében készült – és „megfelelő fémjelzéssel nem rendelkező” – ezüst gyertyatartókat, tálcákat, gyümölcstálakat ugyanis a nemesfémű tárgyak forgalmát ellenőrző hatóságok az elmúlt hónapokban tartott ellenőrzések során rendszeresen lefoglalták, majd „összetörték”, forgalmazásra alkalmatlanná téve azokat. A régiségük, kulturális értéküknél fogva a kulturális javak és örökség körébe tartozó tárgyak megsemmisítése, megrongálása ilyen módon örökségünket is károsította, ezért kezdeményeztük az egyeztetést és a jogszabályok módosítását is. (E véleményünket a készülő jogszabály-tervezetekbe be is építették.)

E feladatkörhöz kapcsolódva vettünk részt májusban, Brüsszelben az EU tanácsadó bizottságán (*Műtárgyak Kivitele és Visszaszolgáltatása Bizottság - Committee on the Export and Return of Cultural Goods*) belül létrehozott munkacsoport egynapos ülésén is. A közösségen belüli műtárgy-restitúciót szabályozó 93/7/EGK irányelv módosítását célzó munkacsoport munkájába sajnos – ügyviteli, szervezési – nehézségek miatt csak a második üléstől tudtunk bekapcsolódni, megjelenítve a magyar örökségvédelem szempontjait.

Ugyancsak e területhez tágabban kapcsolódva kaptunk meghívást júniusban Bécsben az INTERPOL kulturális javakkal kapcsolatos közép- és kelet-európai bűnözéssel foglalkozó nemzetközi konferenciájára, ahol előadásunkban elért eredményeinket is bemutathattuk, és képet kaphattunk más országok és a nemzetközi műtárgyforgalom új folyamatairól is.

Még 2007 őszen megkezdett, de a 2010. évre is átnyúló folyamatos feladatunk volt a Pénzügyminisztérium Informatikai Szolgáltató Központ (PMISZK) és a Vám- és Pénzügyőrség

irányításával, valamint további nyolc közigazgatási szerv részvételével folyó, az egyablakos vámügyintézés kialakítására irányuló projektben való részvétel. Ez a hivatalunk számára százmillió forint feletti összegű informatikai fejlesztést jelentett, megcélózva a műtárgyak nyilvántartására illetve kiviteli engedélyezésére szolgáló különálló rendszerek összekapcsolását, korszerűsítését és külső elérését is. (Ennek keretében kerül sor a francia műkincsrendőrség lopott műtárgy nyilvántartó és kereső számítógépes rendszerének, a TREIMA 2-nek az átvételére is.) Az elkészült nyilvántartási és ügykezelést támogató rendszereket – folyamatos hibajavítások mellett – használatba is vettük, de a külső elérést csak részben tudtuk biztosítani, mivel a nyilvántartási adatoknak az új rendszerbe való feltöltése óriási adatjavítási, kiegészítési munkával jár együtt, amely folyamatosan jelentős belső, hivatali erőforrásokat köt le.

Helyszíni ellenőrzéseinken túl igyekeztünk – munkánkat támogatandó – a **sajtó** minden ágának és más **rendezvényeknek** a nyilvánosságát is kihasználni. Az internetes honlapunk folyamatos frissítése mellett a kiemelt ügyfélkörhöz, a műkereskedőkhöz, és műgyűjtőkhöz közvetlenül is igyekeztünk szólni. Ennek helye volt a Kulturális Örökség Napjai programhoz csatlakozó 8. és 9. *Falk Art Fórum – Antik és Modern Művészeti Fesztivál*on történő – immár szintén hagyományos – részvételünk: 2010 áprilisában a műtárgykiviteli engedélyezésről, szeptemberben pedig az egyházi kulturális örökségünk ingó tárgyairól tartottunk vetített képes tájékoztatót. November végén pedig a *Budapest Art Fair*, majd egy héttel később az *Antik Enteriőr* néven megrendezett művészeti és régiség kiállításokról és vásárokról ezúttal sem maradhattunk távol, hiszen itt is minden alkalommal ügyfélkörünk jelentős része megfordul. Ezúttal is az előző években bevált formát választottuk: a kiállítás előtérben, jól látható helyen egy tájékoztató pontot létesítettünk, ahol kivetítőn újonnan védetté nyilvánított műtárgyak fényképeivel váltakozva figyelemfelkeltő kérdéseket tettünk fel, alattuk kihelyezve a – választ megadó és – szabadon elvehető szóróanyagainkkal.

Mindezek mellett 2010-ban is folytatódott az egyetemi hallgatók **képzése**: pesti és vidéki művészettörténész, muzeológus és joghallgatók kaphattak betekintést a műtárgyak védelmébe. A kiemelt ügyfélkörünkbe tartozó, a történelmi felekezetek lelkeszei számára már évek óta – közreműködésünkkel – szervezett képzések sora sajnálatosan 2010-ben nem folytatódott. Némiképp viszont „kárótlást” jelentett, hogy az egyházi gyűjteményeket kezelő szakemberek számára, az Egyházi Muzeológusok Egyesülete által szervezett konferenciába is bekapcsolódhattunk előadásainkkal.

A 2010. év eredményének elsősorban a folyamatos, rendezett és – az adott keretkehez képest – hatékony munkavégzés mellett a 2009 végén új alapokra helyezett műtárgykiviteli engedélyezés rendszerének „üzembe helyezését”, és az Egyablakos vámügyintézés projektben kifejlesztett informatikai rendszerek használatba vételét és folyamatos javítását kell tekinteni. Megjegyezzük azt is, hogy az egyes különálló munkaterületek (védelem – kivitel – bűnügyi együttműködés és restitúció) összehangolását, integrációját az informatikai fejlesztések is jelentős mértékben támogatták, evvel a hivatali munkánk további fejlesztési irányait is meghatározva.